

nyi véletlen parancsára. És ha valaki mégis azzal az eltökélt szándékkal ragadja kezébe a tollat, hogy élete főalkotását úgy írja meg, hogy az örökértékű maradjon, akkor annak tolla, felelősségtudatának súlyától, menthetetlenül megbénul.

— Mit is tudnék felelni a sziporkázó megállapításokra — jegyezte meg derűsen Isac. — Korai megöregedésem bár nem tette még komoly próbára szellemi képességeimet, őszintén szólva, ebben a könnyen lángoló korszakban a könyvekkel valahogy úgy vagyok — és ezzel valószínűleg mások is így vannak —, hogy egy idő óta annyira telítve érzem magam a sok, nehéz gondolkodásra kényszerítő irodalmi alkotástól, hogy már tudatosan mellőzöm azokat. Eszerint inkább a könnyű, szórakoztató, vagy ha tetszik, a megrázó és lenyűgöző könyvek azok, amelyek után annyira sóvárgok. El sem hiszi, a múlt héten például, amikor Bukarestben jártam, újabb verseskötetem kiadása ügyében — nem említek nevet — egyik nagynevű prózáíró barátom asztalán egy eléggé viharvert Conan Doyle-detektívregény ékeskedett. Persze, ha rögvest nem ismertem volna magamra, minden további nélkül megkérdeztem volna tőle, mi jót is olvas mostanában. Így azonban jobbnak láttam, ha nem teszek neki említést a véletlenül megpillantott remekműről.

Sajnos, az igen érdekesnek indult eszmecserét egy deresedő, pirospozsgás, székelyföldi plébános szerény kopogtatása szakította félbe, aki egy színdarab eljárásával kapcsolatos engedély érdekében kereste föl Emil Isac költőt, az erdélyi színházak akkori főfelügyelőjét...

Octavian Sireagu

Harşia Teodor palettája

Évtizedek óta figyelem, mint dolgozik, hogyan látja és rendezi át vásznain és kartonjain a természetet; mit hangsúlyoz, és mi az, amit csupán pianisszimóban szólaltat meg a látottakból. Barátsággá melegedett ismeretségünk idestova egyidős a kolozsvári művészeti főiskolával, amely épp mostanság töltötte be huszonötödik évét. Engem Szolnay Mester beszélt rá a beiratkozásra, Harşiát meg tán Kovács Zoltán, az intézet első rektora vette rá, hogy végre hivatalosan, főiskolai végzettséggel is megalapozza mesterségét. Ha jól emlékszem, épp egymás mellett ültünk a felvételin, egyforma izgalommal láttunk hozzá a Hermész-fej lerajzolásához, s együtt örvendeztünk annak is, hogy kiállítói „előéletünkre“ való tekintettel egyenesen a nygyedvire vettek fel bennünket.

Nos, Harşia, ki legidősebb és legtapasztaltabb volt közöttünk, már a felvételin kitűnt egyéni felfogásával, még abba a rideg gipszfej-tanulmányba is belevitt valami sajátosságosan puha festőiséget. És éppen ez az egyéni útkeresés, ez az eredetiségért való szívós küzdelem volt az, amivel végül is egy formájában teljesen egységes és egyéni világot teremtett magának. Mindezt nem valamiféle trükkös sikerhajhászás, ügyeskedő igazodás révén érte el, hanem annak a tiszta lelkű embernek az őszinteségével, aki egyszerűen beszél, és igazat mond a világról.

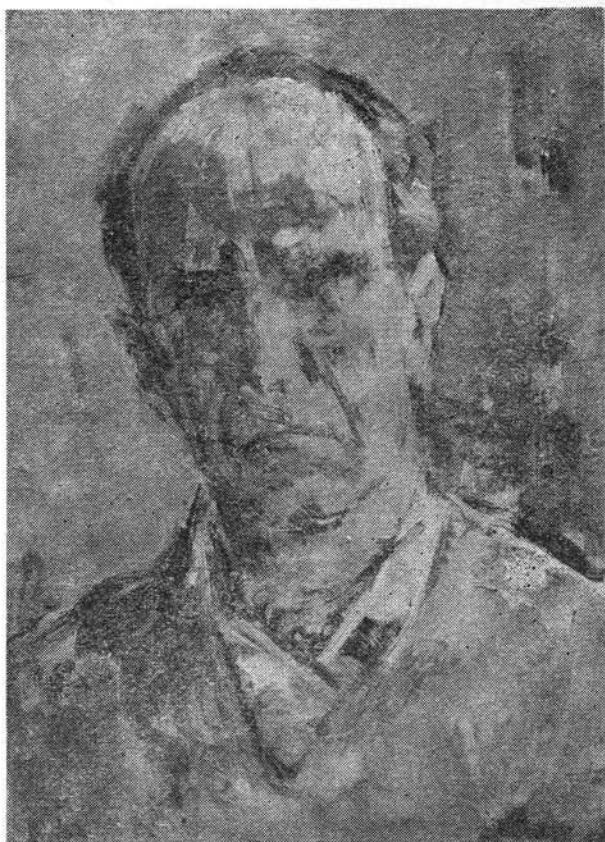
Önmagához hiven, egyfajta klasszikus festői kultúrához s a legbecsebb hazai hagyományokhoz tartva magát, oldja meg feladatait, veleszületett ráérző képességgel és atmoszférateremtő erővel hozza létre képeit. Művészete színes tükör és meleg költői vallomás is egyben a természetszerető ember elámulásairól. Nincsenek „bukfencet vető“ gesztusai, nem ölt nyelvet a közönségre, tiszteletben tartja a műbarátok igényeit. A pikatúrát olyan érzelmi és szellemi megnyilatkozásnak tekintti, amely a színek segítségével, az ábrázolás lehetőségével nemesbítő emóciót kelt a nézőben, jó ízlést és emberséget plántál az emberek lelkébe. Harját márcsak ezért is becsülik a képzőművészet kedvelői, mert észrevételeit, élményeit, emlékeit közel érzik a magukéihoz; magát a festőt szinte intimusuknak tekintik.

Harja nem ölti magára a kiváltságosak pózait és kosztümjeit. Nem visel sem bohócsapkát, sem díszpolgári talárt, nem blöfföl — hagyja, hogy beszéljenek a képei. Azok pedig — mint új kiállításának anyaga is tanúsítja — tömören és hitelesen közvetítik a városi és falusi utcák színes kavargását, erdők-mezők csendjét, a szobabelsők és csendéletek meleg családiasságát. A festő meghatódik, ha az öreg házak udvarán vagy belsejében az elmúlt idők kopott tárgyaival találkozik. Érzelemgazdagon idézi fel a vízpartok bütykös fűzéseit, a hepehupás kalotaszegi vagy Régen környéki tájak, rozsdabarna dombok és lombok őszi hangulatát, a hófedte erdők sivárságát és némaságát. Tájait igen gyakran emberi és állati figurák teszik mozgalmassá. Egyiken gyerekkocsit toló női alak látható, egy másikon állataival küszködő parasztember figurája bukkan fel a dombok hajlatán. A mezőről hazatérő katrincás menyecskéket, a tornácban szunyikáló öreg nénit, a mezülábas gyereket, a bokrokra ágaskodó kecskéket, az egyszerű cserépköcsögöt, a virágcsokrot, a roskadt viskót, a Farkas utcai templom monumentális épületét vagy a taligás kisember drámai alakját éppen olyan zamatos festőiséggel villantja fel, akár a Hója-erdei majális vidám tömegjelenetét.

Azok közé a festők közé tartozik, akiknek semmi spekuláció sem lapang a palettája mögött. Semmi sem idegenebb tőle, mint a sznob hiúság becsvágya, vicsorgó önzése. Látván, hogy mennyire elhallgatják, pár évvel ezelőtt rábeszéltem egyik műkritikusunkat, hogy írjon róla, s hacsak lehet, reprodukáltasson is valamit a munkáiból; de semmi sem lett az egészből, mert Harja elhárította. „Öregem — legyintett szerényen a javaslatomra —, én már nem vágyom effélére... Nekem már csak az jelent örömet, ha jól megy a munka, ha sikerül valamit tipp-topp megcsinálni.“

Nos, Harja Teodor ezt a maga öröme munkálkodó „tipp-topp“ alkotói magatartást legjobban kedvelt első mesterétől, a szintén nagyon szerény s a művészettel szemben szintén oly nemes alázatú Bogdan Catultól tanulta. A hűséges tanítvány sohasem felejtette az egykori kolozsvári Belle Arte tanárának az intését, mely szerint a művész felelősséggel tartozik népének, s ezért semmiféle engedményt sem tehet a művészi őszinteség rovására. Amit csinál, nem lehet független a társadalmi közérzettől, a tárlatlatogatók igényeitől, mint ahogy a művészeti hagyományok tanulságairól sem lehet lemondani.

Ma már tudjuk, hogy a húszas évek második felében létesült kolozsvári, majd temesvári Belle Arte műtermeiből számos olyan művész indult pályájára, aki azóta képzőművészeti életünk élvonalába emelkedett, sőt egynéhányuk művei immár európai szinten is hozzájárulnak az ország művészeti presztízsének növekedéséhez. Némelyikük mint pedagógus is jól bevált: egy-

Harșia Teodor: Önarckép

kori tanáraik oldalán főiskolák katedráin is megállták a helyüket. A kolozsvári főiskola megalakulásakor, Bogdan Catul mesterrel együtt, a volt tanítvány, Harșia Teodor is a rangos új intézmény adjunktusa lett. Noha világéletében roppant halk szavú volt, teljesen képtelen amolyan sodró erejű előadásokra vagy hízelgéstől füstölgő felszólalásokra, a rektor mégis kinevezette, mert ismerte képeit, festői látásmódját, és tudta, hogy ez a művész kevés szóval is el tudja mondani a legfontosabb tudnivalókat, s van is mit előszednie tarsolyából.

A kiállítás anyagát nézegetve, s képzeletben a régebbi tárlatok vásznait is visszapergetve, ma már könnyűszerrel megállapítható, hogy sok vívódás-önmarcangolás árán Harșia Teodor végül is egy sajátóságosan új és festőiségben nem is keskeny barázdát hasított magának művészetünkben. Immár egységbe hangolódva, elének tárul egy finom lírájú életmű, melynek minden darabjára rá lehet mondani: ez Harșia-kép! Önmagában ez persze nem minden, de magas minőség esetén — nagyon is nagy dolog. És csak most, a hatvanadik születésnap táján veszi észre a szemlélő, hogy milyen mesteri kézzel kirakott egyenes út mozaikköveit vizsgálgatja, mennyire egyértelmű életmű szálait bogozgatja. Egy olyan művész beérett (de még közelről sem betakarított) természetét méri fel, aki szerénységénél fogva talán bele is pirulna

egy jelentősebb elismerésbe. Meddig várjanak hát az ilyen „élhetlenebb“, az ilyen halkszavú művészek?! Hisz a talajelőkészítők nem szabadalmaztatják felfedezéseiket vagy „átültetési“ műveleteiket; tapasztalataikat csendesen, szinte észrevétlen emelik át egyik képből a másikba, hogy végül is, mint egymásba kapaszkodó láncszemek, megtartó és továbbfejlesztő energiává váljanak a kor művészetének kialakításához.

*

Jóformán még ki sem pihente a kiállított anyag összegyűjtésének, a váltogatásnak-önsűrítésnek, rámozgatásnak és szállításnak fáradalmait, máris új témák, új tájak iránt érdeklődik. Évek óta látogatja a sztánai meg a Kolozsvár környéki erdőket, dombokat. Kisbácsban még műtermet is bérelt magának egy csöndes kis falusi házacskában. No, az tiszta paradicsom volt a számára.

— Olyan csendes volt — magyarázta a minap —, hogy még a mestergerendában tanyázó szű rágcsálása is hallatszott.

— Na, ha jót akarsz nekem — mondta nyomatékosan —, irka-firka helyett keress nekem egy olyanforma tanyát valamelyik kalotaszegi faluban.

Balázs Péter

Új negyedszázad küszöbén

Hiába öltöttem magamra a szakállát simogató, pápaszeme mögül szigorúan pislogó kritikus bácsi álarcát. Hiába vettem kézbe fölényeskedő és gyanakvó pózzal a 25 éves fennállását ünneplő kolozsvári Allami Magyar Opera díszkönyvét. Hiába határoztam el, hogy tudományos objektivitással fogom a kérdést kezelni. Hiába, a kolozsvári Allami Magyar Opera iránt sem én, sem zenész nemzedéktársaim, sem közönségünk nem lehet objektív, nem ítélni lehetünk felette rideg szenvtelenséggel. Ez az intézmény immár hozzátartozik egy egész nemzetiség zeneszerető rétegeinek az életéhez, nélküle nem alakulhattunk volna úgy, ahogy alakultunk. Így szól a tárgyilagos krónika: „Az Allami Magyar Opera 1951-ben megkezdte [...] nagyobb turnéit Aradra, Nagyváradra és Szatmárra“, és a kritikus már nem az adatot látja, hanem az azóta átépült aradi színház kakasülőjén szorongó kamaszt, aki akkor, ott ismerkedett a Bánk bán szép zenéjével. (Istenem, de nehéz is volt azokban az években operajegyhez jutni!...) Vagy: Antonin Ciolan tevékenységéről olvasok, és fellevenedik előttem a legnemesebb német zenei hagyományokat meghonosító és fájradhatatlanul ápoló, ragyogó képességű karmester, a semmiféle megkülönböztetést nem ismerő, világszínvonalú zenekari pedagógus egész nemzedékünkre döntő hatású egyénisége. Milyen jó is lenne Rimszkij-Korszakov Aranykakasát, a modern zenének ezt a ritkán hallott prelúdiumát, ezt a mármajdnem-Sztravinszkij-zenét újra hallani! Olvasok a Bolygó hollandiról, a Falstaffról, a Nürnbergi mesterdalnokokról. Milyen színvonalú előadások voltak? Ki mondhatná meg? Számunkra ezek az előadások voltak az első (és sokszor az egyetlen) találkozás az illető operával, annak élő, színpadi valójá-